

**Ģimenes apvienošanās tiesību ļaunprātīga
izmantošana: fiktīvās laulības un vecāku
statusa viltus reģistrēšana**

Rīgā, 2012.gada aprīlī

Ar Eiropas Savienības Padomes 2008.gada 14.maija lēmumu Nr.2008/381/EK izveidots Eiropas migrācijas tīkls¹, kura mērķis ir pildīt Eiropas Kopienas un dalībvalstu institūciju informācijas vajadzības, sniedzot aktuālu, objektīvu, uzticamu un salīdzināmu informāciju par migrācijas un patvēruma jomu, tādā veidā atbalstot Eiropas Savienības politikas veidošanu minētajās jomās. Eiropas migrācijas tīklu izmanto arī, lai sabiedrībai nodrošinātu informāciju par šiem jautājumiem.

Eiropas migrācijas tīklu veido Eiropas Komisija un dalībvalstu nozīmēti kontaktpunkti. Katrs kontaktpunkts izveido valsts migrācijas tīklu.

Katrs valsts kontaktpunkts sagatavo izpētes darbus, kuru tēmas ir noteiktas attiecīgā gada darba programmā. Izpētes darbu tēmas ir saistītas ar trešo valstu valstspiederīgo migrācijas jomu.

Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts ir Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Kontakti:

Čiekurkalna 1.līnija 1, k-3,
Rīga, Latvija, LV-1026
Tālrunis: +371 67219492
Fakss: +371 67219431
E-pasts: emn@pmlp.gov.lv
Tīmeklis: www.emn.lv

Pētījuma autori:

Linda Krūmiņa, Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta eksperte
Ilze Briede, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Migrācijas nodaļas vadītāja

Recenzenti:

Jānis Citkovskis, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka vietnieks
Sandis Barks, Iekšlietu ministrijas Nozares politikas departamenta Politikas plānošanas nodaļas vecākais referents

¹ Publicēts: Oficiālais Vēstnesis, L 131, 21.05.2008.

SATURS

SATURS.....	3
ANOTĀCIJA.....	4
I. FIKTĪVĀS LAULĪBAS.....	5
1. TIESISKAIS IETVARŠ UN DEFINĪCIJAS.....	5
Definīcijas.....	5
Likumīgs pamats ģimenes apvienšanās tiesību izmantošanai.....	6
Ģimenes apvienšanās tiesību ļaunprātīga izmantošana.....	7
Eiropas Savienības tiesas prakses ietekme.....	8
2. SITUĀCIJA LATVIJĀ.....	9
Problēmas aktualitāte.....	9
Institucionālais ietvars.....	9
Preventīvie pasākumi.....	10
Līdzekļi fiktīvo laulību atklāšanā.....	11
Pierādījumu kopums.....	14
Atbildība un sankcijas.....	14
Lēmuma apstrīdēšanas kārtība.....	14
Iemesli un motivācija.....	15
Starptautiskā sadarbība.....	16
Statistika.....	17
II. VECĀKU STATUSA VILTUS REĢISTRĒŠANA.....	21
SECINĀJUMI.....	22
IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS.....	24

ANOTĀCIJA

Ik gadu vidēji 30% no visām izsniegtajām pirmreizējām uzturēšanās atļaujām ES dalībvalstīs izsniegtas saistībā ar ģimenes apvienošanu. Pašlaik visā ES tiek konstatēti aizvien vairāk tādi gadījumi, kad trešās valsts pilsoņi ļaunprātīgi izmantojot tiesības uz ģimenes apvienošanu, pieprasa likumīgas tiesības uzturēties ES. Fiktīvās laulības un viltus vecāku statusa reģistrēšana uzskatāmas par jaunu nelegālās migrācijas parādībām.

Izpētes darba mērķis ir noteikt, kādā apmērā trešās valsts pilsoņi Latvijā ļaunprātīgi izmanto tiesības saņemt uzturēšanās atļaujas saistībā ar ģimenes apvienošanu. Darbā tiek apskatīti divi šīs ļaunprātīgās tiesību izmantošanas aspekti – fiktīvās laulības un viltus vecāku statusa reģistrēšana. Darbā īsi un kodolīgi tiek sniegta informācija par likumīgām iespējām trešo valstu pilsoņiem saņemt uzturēšanās atļauju Latvijā, par pašreizējo situāciju valstī – atbildīgo iestāžu rīcību pārkāpumu atklāšanā un pierādījumu apkopošanā, veiktajiem preventīvajiem pasākumiem, personu motivāciju un sekām, iesaistoties šāda veida darbībās. Visi darbā izmantotie dati ir saskaņoti ar attiecīgās jomas ekspertiem.

Darbā izmantota Ārlietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Valsts policijas, Valsts robežsardzes, kā arī biedrības „Patvērums „Drošā māja”” sniegtā informācija.

Latvijā gadījumi, kad trešās valsts pilsoņi, pamatojoties uz noslēgtajām fiktīvajām laulībām ir saņēmuši uzturēšanās atļauju, nav bieži. Līdz šim nav arī konstatēts neviens gadījums, kad uzturēšanās atļauja saņemta, reģistrējot viltus vecāku statusu. Tādēļ Latvija nav uzskatāma par ļaunprātīgu uzturēšanās tiesību ģimenes apvienošanās nolūkā izmantošanas mērķa valsti.

Latvijai raksturīga tendence ir Latvijas pilsoņu iesaistīšanās fiktīvajās laulībās brīvprātīgi vai piespiedu kārtā citās ES dalībvalstīs vai trešajās valstīs. Latvija ir uzskatāma par fiktīvo līgavu izcelsmes valsti.

I. FIKTĪVĀS LAULĪBAS

1. TIESISKAIS IETVARS UN DEFINĪCIJAS

Definīcijas

Ģimenes tiesības Latvijā regulē Civillikuma pirmā daļa². Civillikums nosaka, ka pie ģimenes šaurākā nozīmē pieder laulātie un viņu bērni, kamēr tie vēl atrodas nedalītā saimniecībā³.

Imigrācijas likumā⁴ ģimenes apvienošanas jēdziens ir paplašināts – uzturēšanās atļauju ir tiesības saņemt Latvijas pilsoņa un Latvijas nepilsoņa pensijas vecumu sasniegušajiem vecākiem, Latvijas pilsoņa pilngadīgajiem bērniem.

Latvijas Republikas Satversme⁵ reglamentē laulības kā savienību starp vīrieti un sievieti, savukārt Civillikums nosaka, ka laulība starp viena dzimuma personām ir aizliegta. Civillikums neregulē personu faktiskās kopdzīves attiecības bez laulības reģistrācijas.

Ar mērķi ievērot Savienības pilsoņu tiesības partnerattiecības Latvijā tiek atzītas tikai Ministru kabineta 2011.gada 30.augusta noteikumu Nr.675⁶ kontekstā un uz Savienības pilsoņa partneri neattiecas neviena cita Latvijas normatīvajos aktos no ģimenes tiesībām izrietoša tiesību norma.

Civillikums nosaka, ka fiktīva laulība ir tāda laulība, kas izveidota bez nolūka izveidot ģimeni un līdz ar to tā uzskatāma par neesošu no noslēgšanas brīža. Civillikumā noteikts, ka laulātais var apstrīdēt laulību, ja viņš tajā devies sodāmu draudu ietekmēs, sešu mēnešu laikā no draudu ietekmes izbeigšanās. Tikai tiesa laulību var atzīt par neesošu, tiesas spriedumam ir atpakaļejošs spēks. Fiktīvu laulību var atzīt par esošu, ja fiktīvajā laulībā starp laulātajiem ir izveidojušās ģimenes attiecības.

² Likums „Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības”. – Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90223> – [sk.23.02.2012.]

³ Tiesu praksē kopīga saimniecība ir plašāks jēdziens kā īpašuma tiesības uz atsevišķām mantām, kopīga saimniecība ir tad, ja personas, kopā dzīvojot, kopīgi dala ikdienas izdevumus, kopīgi uztur kopīgu mājokli, citiem vārdiem – kopīgi saimnieko.

⁴ Imigrācijas likums. – Latvijas Vēstnesis, Nr.169, 20.11.2002. – [stājās spēkā 01.05.2003.]

⁵ Likums „Latvijas Republikas Satversme”. – Latvijas Vēstnesis, Nr.43, 01.07.1993. – [stājās spēkā 07.11.1922.]

⁶ Ministru kabineta 2011.gada 30.augusta noteikumi Nr.675 „Kārtība, kādā Savienības pilsoņi un viņu ģimenes locekļi ieceļo un uzturas Latvijā Republikā”. – Latvijas Vēstnesis, Nr.141, 07.09.2011. – [stājās spēkā 08.09.2011.]

Likumīgs pamats ģimenes apvienošanās tiesību izmantošanai

Ģimenes apvienošanas nolūkā savu likumīgo uzturēšanos Latvijā, pieprasot uzturēšanās atļauju, var nokārtot:

1) trešo valstu pilsoņu, kas likumīgi uzturas Latvijā, laulātie

- uzturēšanās atļaujas pieprasīšana, izsniegšana, reģistrēšana un anulēšana notiek Imigrācijas likuma noteiktā kārtībā;
- uzturēšanās atļauja tiek izsniegta ar nosacījumu, ka laulība ir monogāma, laulātie dzīvos kopā un viņiem ir kopīga mājsaimniecība;
- Latvijas nepilsonis⁷ ES kontekstā tiek uzskatīts par trešās valsts pilsoni ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju saņēmušā tiesībām. Latvijas nepilsoņiem netiek izsniegta uzturēšanās atļauja, bet viņu statusu apliecina Latvijas nepilsoņa pase;

2) trešo valstu pilsoņi, kas ir Savienības pilsoņa, t.sk., Latvijas pilsoņa, kas ir izmantojis tiesības uz brīvu personu kustību un uzturējies citā ES dalībvalstī, EEK zonas valstī vai Šveices Konfederācijā, laulātie

- ieceļošana un uzturēšanās notiek saskaņā ar Ministru kabineta 2011.gada 30.augusta noteikumos Nr.675 noteiktajām tiesību normām;
- tiek izsniegta Savienības pilsoņa ģimenes locekļa uzturēšanās atļauja;
- kā īpaša Savienības pilsoņu kategorija Latvijā uzskatāmi tie Savienības pilsoņi, kas, pirms kādas ES dalībvalsts pilsonības iegūšanas, bijuši Latvijas nepilsoņi vai Latvijas pilsoņi un kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā. Līdz ar to, ja Latvijas nepilsonis vai Latvijas pilsonis, iegūstot citas valsts pilsonību un atsakoties no Latvijas nepilsoņa statusa vai Latvijas pilsonības, turpina uzturēties Latvijā, viņam ir tiesības izmantot Savienības pilsoņa tiesības arī attiecībā uz ģimenes apvienošanās nosacījumiem, lai gan nav uzskatāms, ka šīs personas ir izmantojušas tiesības uz brīvu personu pārvietošanos šī jēdziena klasiskā izpratnē;

3) trešo valstu pilsoņi, kas ir Latvijas pilsoņa, kas nav izmantojis tiesības uz brīvu personu kustību, laulātie

⁷ Saskaņā ar likumu „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības” **Latvijas nepilsoņi** ir tie Latvijas Republikā dzīvojošie, kā arī terminētā prombūtnē esošie bijušās PSRS pilsoņi un viņu bērni, kuri vienlaikus atbilst šādiem nosacījumiem: 1) 1992. gada 1. jūlijā viņi bija neatkarīgi no pierakstā norādītās dzīvojamās platības statusa pierakstīti Latvijas teritorijā, vai viņu pēdējā reģistrētā dzīvesvieta līdz 1992. gada 1. jūlijam bija Latvijas Republikā, vai ar tiesas spriedumu ir konstatēts fakts, ka līdz minētajam datumam viņi ne mazāk kā 10 gadus nepārtraukti dzīvoja Latvijas teritorijā; 2) viņi nav Latvijas pilsoņi; 3) viņi nav un nav bijuši citas valsts pilsoņi.

- uzturēšanās atļaujas pieprasīšana, izsniegšana, reģistrēšana un anulēšana notiek Imigrācijas likuma noteiktā kārtībā;
- uzturēšanās atļauja tiek izsniegta ar nosacījumu, ka laulība ir monogāma, laulātie dzīvos kopā un viņiem ir kopīga mājsaimniecība.

Ģimenes apvienošanās tiesību ļaunprātīga izmantošana

ES migrācijas jomu regulējošie tiesību akti nosaka atšķirīgas ieceļošanas un uzturēšanās prasības trešo valstu pilsoņiem – atkarībā no tā, vai trešās valsts pilsonis ir Savienības pilsoņa ģimenes loceklis vai nē, arī Latvijas normatīvajos aktos šīs prasības atšķiras.

Dokumentu iesniegšanas un izskatīšanas kārtība personai, kas saņem uzturēšanās atļauju Latvijā kā Savienības pilsoņa ģimenes loceklis, kas nav Savienības pilsonis, ievērojot direktīvas 2004/38/EK⁸ nosacījumus, notiek vienkāršotākā kārtībā (piemēram, dokumentus var iesniegt ne tikai Latvijas Republikas diplomātiskajās vai konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs, bet arī Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē savas likumīgās uzturēšanās laikā Latvijā) nekā tad, ja persona ieceļo Latvijā saskaņā ar Imigrācijas likuma nosacījumiem. Direktīvā 2004/38/EK iekļautās normas un minimālās dokumentu pārbaudes prasības paver trešo valstu pilsoņiem plašākas iespējas nodrošināt sev likumīgu pamatu uzturēties ES, noslēdzot fiktīvas laulības.

Trešo valstu pilsoņu ieceļošana un uzturēšanās ģimenes atkalapvienošanās nolūkā Latvijā tiek daudz stingrāk kontrolēta, ievērojot nacionālās tiesību normas. Tādējādi, veicot nepieciešamās dokumentu pārbaudes, tiek veiksmīgāk atklāti tie gadījumi, kad uzturēšanās atļauja pieprasīta saistībā ar noslēgto fiktīvo laulību ar mērķi nodrošināt trešās valsts pilsonim likumīgas uzturēšanās tiesības Latvijā.

Latvijas normatīvajos aktos iekļautās tiesību normas paredz iespēju atteikt trešās valsts pilsonim (arī, ja viņš ir Savienības pilsoņa laulātais) uzturēšanās atļaujas izsniegšanu vai reģistrēšanu, vai jau izsniegtās uzturēšanās atļaujas anulēšanu, ja ir pamats uzskatīt, ka:

- ārzemnieks noslēdzis fiktīvu laulību vai reģistrējis fiktīvas partnerattiecības, lai saņemtu uzturēšanās atļauju Latvijā Republikā;

⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK. – Oficiālais Vēstnesis, L 158, 30.04.2004.

- laulība nav monogāma, laulātie nedzīvo kopā un viņiem nav kopīga mājsaimniecība vai arī laulība faktiski nepastāv.

Latvijas normatīvajos aktos nav iekļautas tādas tiesību normas, kas tieši attiektos uz ģimenes apvienošanās tiesību ļaunprātīgas izmantošanas iepriekšēju novēršanu, tomēr tajos iekļauti atsevišķi horizontāli nosacījumi, kas pieļauj veikt personu uzturēšanās atļauju un vīzu pieprasījumu rūpīgu pārbaudi.

Eiropas Savienības tiesas prakses ietekme

Lai gan izskatot lietas, Latvijā tiek ņemta vērā Eiropas Savienības tiesas prakse, tomēr līdz šim atbildīgās institūcijas Latvijā nav saskārušās ar gadījumiem, kas līdzinātos Eiropas Savienības tiesas praksei lietās par uzturēšanās atļaujas izsniegšanu vai neizsniegšanu ģimenes apvienošanās nolūkā (lietās par *Zambrano*⁹, *McCarthy*¹⁰ un *Dereci*¹¹).

Savukārt, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, pieņemot lēmumus par uzturēšanās atļaujas neizsniegšanu, ja pastāv aizdomas, ka noslēgtā laulība ir fiktīva, izmanto Eiropas Cilvēktiesību tiesas argumentus. Tā, piemēram, vairākkārt ir ņemts vērā arguments, ka valsts pienākums nav respektēt laulātā pāra izvēli attiecībā uz vietu, kur viņi vēlas dibināt ģimeni vai akceptēt laulātā ārvalstnieka apmešanos izvēlētajā valstī.¹² Tāpat, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde atsevišķos gadījumos var lūgt personām pierādīt, ka ir nopietni un nepārvarami šķēršļi ģimenes apvienošanai otra laulātā pastāvīgās dzīvesvietas valstī.¹³

⁹ Eiropas Savienības tiesas lieta C-34/09.

¹⁰ Eiropas Savienības tiesas lieta C-434/09.

¹¹ Eiropas Savienības tiesas lieta C-256/11.

¹² Abdulaziz, Cabales un Balkandali pret Apvienoto Karalisti. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1985.gada 28.maija spriedums, 67.,68.paragrāfs.

¹³ Sk., piemēram, Boultit pret Šveici. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2001.gada 2.augusta sprieduma, 48.paragrāfs.

2. SITUĀCIJA LATVIJĀ

Problēmas aktualitāte

Lai gan Latvijā ik gadu ir mazs to uzturēšanās atļauju skaits, kas atteiktas vai anulētas, pamatojoties uz aizdomām par fiktīvo laulību noslēgšanu, Latvijas pilsoņu vervēšana sociālajos tīklos ar mērķi iesaistīt fiktīvo laulību slēgšanā ar trešo valstu pilsoņiem ārvalstīs ir ļoti aktuāla.

Katru dienu vidēji tiek savervēta viena Latvijas pilsone laulības bez nolūka izveidot ģimeni slēgšanai. Valsts policija apliecina, ka ir vērojama tendence fiktīvo laulību pieaugumam visā ES.

Laika posmā no 2005.gada līdz 2010.gadam 834 Latvijas pilsones ir noslēgušas laulības ar Pakistānas, Bangladešas, Indijas, kā arī Nigērijas, Afganistānas, Ēģiptes, Irākas, Sīrijas un citu valstu pilsoņiem ar mērķi nodrošināt trešo valstu pilsoņus ar tiesībām likumīgi uzturēties ES.¹⁴

Nevalstiskās organizācijas¹⁵ Latvijā informē, ka visbiežāk fiktīvās laulības tiek noslēgtas Īrijā (Latvijas vēstniecībā Īrijā vēršas 5-6 Latvijas pilsones nedēļā) un visbiežāk laulības ir bijušas noslēgtas ar Nigērijas, Indijas, Pakistānas un Bangladešas pilsoņiem.¹⁶

Kriminālpolicija vērš uzmanību uz to, ka palielinās to pilsoņu skaits, kas pēc iesaistīšanās fiktīvo laulību noslēgšanā ārvalstīs, tiek atzīti par cilvēku tirdzniecības vai krāpšanas upuriem. Tā kā šīs personas, lai saņemtu finansiālu un psiholoģisku palīdzību, vēršas Latvijas diplomātiskajās un konsulārajās pārstāvniecībās ārvalstīs, kas, savukārt, sazinās ar atbildīgajām institūcijām Latvijā, fiktīvo laulību fenomens raisa diskusijas gan sabiedrībā, gan valdībā.

Institucionālais ietvars

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde pieņem dokumentus uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai, veic personas sniegtās informācijas pārbaudi, pieņem lēmumu par uzturēšanās atļaujas izsniegšanu, par atteikumu izsniegt uzturēšanās atļauju vai izsniegtās uzturēšanās atļaujas anulēšanu.

Latvijas diplomātisko un konsulāro pārstāvniecību amatpersonas pieņem dokumentus uzturēšanās atļaujas un/vai vīzas pieprasīšanai, veic personas sniegtās

¹⁴ Informācijas avots: Ārlietu ministrija.

¹⁵ Biedrība „Patvērums „Drošā Māja” un Resursu centrs sievietēm „Marta”.

¹⁶ Informācijas avots: biedrība „Patvērums „Drošā Māja””.

informācijas pārbaudi, veic personas primāro un nepieciešamības gadījumā padziļināto intervēšanu, ja trešās valsts pilsonis uzturas ārzemēs un ir nepieciešams veikt laulāto vienlaicīgu intervēšanu, pieņem lēmumu par vīzas izsniegšanu vai atteikumu izsniegt vīzu.

Valsts robežsardze pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pieprasījuma veic pārbaudes personu dzīvesvietās.

Par lēmuma par uzturēšanās atļaujas izsniegšanas vai reģistrēšanas atteikumu vai uzturēšanās atļaujas anulēšanu pārsūdzību izskata administratīvā tiesa.

Tieslietu ministrijas Dzimtsarakstu departaments ir atbildīgs par informācijas sniegšanu atbildīgajām institūcijām gadījumos, kad Latvijā noslēgtās laulības radījušas aizdomas par tās mērķiem.

Labklājības ministrija, Ārlietu ministrija un nevalstiskās organizācijas ir atbildīgas par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu regulējošo normatīvo aktu izstrādi un garantēšanu personām, kas ir piespiedu laulību upuri.

Valsts policija ir atbildīga par noziedzīgā sastāva noteikšanu un sankciju piemērošanu piespiedu laulību gadījumos.

Preventīvie pasākumi

Lai mazinātu fiktīvo laulību skaitu, būtiska ir preventīvās informācijas izplatīšana sabiedrībai, par ko Latvijā ir atbildīgs gan valstiskais, gan nevalstiskais sektors.

Tā kā fiktīvās laulības pārsvarā tiek noslēgtas ārpus Latvijas, Latvijas kompetentās iestādes pievērš uzmanību preventīvās informācijas izplatīšanai par fiktīvo laulību sekām arī ārvalstīs dzīvojošām Latvijas pilsonēm.

Pieejamie dati liecina, ka visbiežāk Latvijas pilsones fiktīvu laulību noslēgšanā iesaistās ārvalstīs, īpaši Īrijā, kurā preventīvās informācijas izplatīšana notiek ar Latvijas vēstniecības Īrijā starpniecību.

Latvijas pilsonēm, pirms laulības noslēgšanas Īrijā, jāvēršas Latvijas vēstniecībā Īrijā, lai legalizētu dzimšanas apliecību. Konsulārās amatpersonas katru Latvijas pilsones pieteikumu izvērtē, vai nepastāv fiktīvo laulību noslēgšanas risks, kā arī brīdina personas par fiktīvo laulību sekām. Latvijas vēstniecības Īrijā konsulārās amatpersonas gadījumos, kad rodas aizdomas par fiktīvo laulību slēgšanu, brīdina kompetentās iestādes Īrijā un Latvijā, ka, izsniedzot konkrētās Latvijas pilsones laulātajam uzturēšanās atļauju Latvijā vai Īrijā, nepieciešams veikt papildus pārbaudi.

Tā kā Latvijā fiktīvo laulību problemātika cieši saistīta ar cilvēku tirdzniecību, krāpšanu un vardarbību pret sievietēm, preventīvā informācija sabiedrībai tiek pasniegta, atklājot šo visu trīs noziegumu kopsakarības un sekas.

Tāpat jāuzsver, ka fiktīvās laulības, kas ir noslēgtas piespiedu kārtā, vērtējamās cilvēku tirdzniecības kontekstā, savukārt cilvēku tirdzniecības apkarošanai Latvijā pēdējos gadus ir pievērsta pastiprināta uzmanība.

Lai informētu sabiedrību par fiktīvo laulību sekām un draudiem, kuriem persona sevi pakļauj, stājoties fiktīvajās laulībās, nevalstiskās organizācijas, Ārlietu ministrija un Iekšlietu ministrija regulāri sadarbojas ar plašsaziņas līdzekļiem. Nevalstiskās organizācijas¹⁷ ir aktīvas dažādu informatīvo kampaņu, sabiedrības aptauju un apmācību organizēšanā.

Tāpat atbildīgās institūcijas nodrošina informācijas pieejamību par ievērojamajiem piesardzības pasākumiem, dodoties strādāt uz ārvalstīm, cilvēku tirdzniecības un fiktīvo laulību risku dažādu valsts pārvalžu mājas lapās un citās interneta vietnēs.¹⁸

Līdzekļi fiktīvo laulību atklāšanā

Ja laulības starp trešās valsts pilsoni un Latvijas pilsoni tiek slēgtas Latvijā un tās radījušas aizdomas, ka laulība tiek slēgta fiktīvos nolūkos, dzimtsarakstu nodaļu darbinieki par to informē Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi un Valsts robezsardzi, lai varētu veikt nepieciešamās pārbaudes.

2011.gada 10.novembrī Saeimā pirmajā lasījumā izskatīts likumprojekts „Grozījumi Civillikumā”¹⁹, kas paredz, ka iesniegumu un citus laulības noslēgšanai nepieciešamos dokumentus turpmāk varēs iesniegt tikai dzimtsarakstu nodaļā neatkarīgi no tā, kur laulība tiks noslēgta – dzimtsarakstu nodaļā vai baznīcā.

Šobrīd dokumentus laulības noslēgšanai iespējams iesniegt gan dzimtsarakstu nodaļā, gan baznīcā. Minētais grozījums nepieciešams, lai nodrošinātu pilnīgu informācijas apriti par noslēgtajām laulībām. Nereti garīdznieki likumā noteiktajā termiņā nepaziņo attiecīgajai dzimtsarakstu nodaļai par laulāšanu, kas rada nepilnības

¹⁷ Sīkāka informācija par nevalstisko organizāciju aktivitātēm skat. biedrības “Patvērums “Drošā māja”” mājas lapā www.patverums-dm.lv.

¹⁸ Piemēram: www.cilvektirdznieciba.lv, www.trafficking.lv, Valsts policijas mājas lapā www.vp.gov.lv, Labklājības ministrijas, Ārlietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas mājas lapās un www.sargi-sevi.lv, www.dzimba.lv, www.patverums-dm.lv.

¹⁹ Likumprojekts „Grozījumi Civillikumā”. – Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/58DDCD69C293BEA3C225793D004D5304?OpenDocument> – [sk.23.02.2012.]

laulību reģistrā, kā arī Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes praksē ir bijuši gadījumi, kad konstatēts atsevišķu garīdznieku sniegtais atbalsts fiktīvo laulību noslēdzējiem, t.i., ticis konstatēts liels fiktīvo laulību īpatsvars, kas slēgtas vienā draudzē un pie viena garīdznieka.

Tā kā dzimtsarakstu nodaļu amatpersonas veiksmīgi sadarbojas ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi un Valsts robežsardzi, ziņojot par gadījumiem, kad radušās aizdomas par fiktīvu laulību noslēgšanu, minēto likumprojektu var uzskatīt par veiksmīgu iniciatīvu arī fiktīvo laulību apkarošanas jomā.

Savukārt, ja laulības ir noslēgtas ārpus Latvijas un aizdomas par to fiktīvo raksturu rodas, kad trešās valsts pilsonis ir vērsies Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē vai Latvijas diplomātiskajā vai konsulārajā pārstāvniecībā ārvalstīs dokumentu iesniegšanai uzturēšanās atļaujas saņemšanai, un, veicot papildus pārbaudes, nav atrasts pierādījumu kopums, kas liecinātu, ka laulība ir fiktīva, uzturēšanās atļauja tiek izsniegta, bet vienlaikus tiek turpināta personu pārbaude līdz mirklim, kad tiek apkopoti nepieciešamie pierādījumi, kas pietiekami apliecinātu to, ka laulība ir vai nav fiktīva.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde informē Valsts robežsardzes amatpersonas par nepieciešamību veikt šāda rakstura pārbaudes. Personu pārbaude tiek veikta dzīvesvietās. Pārbaūžu laikā laulātie tiek intervēti, laulātajiem tiek lūgts uzrādīt otra laulātā personiskās mantas, nepieciešamības gadījumā tiek aptaujāti kaimiņi. Pēc pārbaudes veikšanas atbildīgā Valsts robežsardzes amatpersona sagatavo atzinumu, pamatojoties uz kuru Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde izvērtē, vai pārbaūžu laikā ir konstatēts pietiekošs faktu kopums lēmuma pieņemšanai par izsniegtās uzturēšanās atļaujas anulēšanu vai atteikumu reģistrēt uzturēšanās atļauju. Nepieciešamības gadījumā ir iespējams pagarināt lietas izskatīšanas termiņu līdz nepieciešamās informācijas pilnīgai apkopošanai.

Valsts robežsardze atzīst, ka, tā kā Latvijā nav izstrādāta vienota metodoloģija pārbaūžu veikšanai personu dzīvesvietās, netiek izmantoti visi iespējamie izmeklēšanas paņēmieni fiktīvo laulību atklāšanai, jo pārbaūžu veikšana dzīvesvietās uzskatāma par iejaukšanos personas privātajā dzīvē.

Lai uzsāktu pārbaudes nolūkā konstatēt laulības īstumu vai tās fiktīvo raksturu, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes amatpersonas pievērs uzmanību vairākiem faktoriem:

- trešās valsts pilsonis pirms laulības noslēgšanas valstī uzturējies nelikumīgi un pieņemts lēmums par viņa izraidīšanu no valsts;
- trešās valsts pilsonis nesekmīgi mēģinājis saņemt uzturēšanās atļauju saistībā ar citu iemeslu un šīs atļaujas atteikumam nekavējoties sekojusi laulību noslēgšana, atsevišķos gadījumos – ar personu, ar kuru iesniedzējam ir, piemēram, liela gadu starpība;
- trešās valsts pilsonim Latvijā dzīvo tuvi radnieki un kā paredzamā uzturēšanās vieta tiek norādīta šo radnieku, nevis laulātā adrese;
- laulātajiem nav kopīgas mājsaimniecības;
- viens no laulātajiem – Latvijas valstspiederīgais, ved kopīgu mājsaimniecību ar savu iepriekšējo ģimeni, nevis ar laulāto – trešās valsts valstspiederīgo;
- saņemti iesniegumi no laulāto radniekiem, kaimiņiem un draugiem par laulību fiktīvo raksturu;
- nenotiek laulības kopdzīve.

Tāpat tiek ņemti vērā Padomes 1997.gada 4.decembra Rezolūcijā par pasākumiem fiktīvu laulību apkarošanai²⁰ noteiktie kritēriji:

- nav atbilstīgas vērības pret pienākumiem, kas izriet no laulības;
- dzīvesbiedri ne reizi nav tikušies pirms laulībām;
- dzīvesbiedri pietiekami nepārzina attiecīgās personas datus (vārds, uzvārds, pilsonība un darbs), pirmās tikšanās apstākļus vai citu būtisku personas informāciju par viņiem;
- dzīvesbiedri nerunā valodā, kas būtu saprotama abiem;
- ir nodota naudas summa, lai varētu noslēgt laulību (izņemot naudu, kas ir dota kā pūrs tādu valstu pilsoņiem, kurās pūra došana ir ierasta);
- viena vai abu laulāto pagātnē ir pierādījumi par iepriekšējām fiktīvām laulībām vai neatļautu uzturēšanos kādā dalībvalstī.

Šķēršļus efektīvai cīņai ar fiktīvo laulību fenomenu rada atsevišķu dalībvalstu nacionālais regulējums, kas neparedz, ka fiktīvu laulību noslēgšana uzturēšanās tiesību iegūšanai, uzskatāma par noziedzīgu nodarījumu, līdz ar to tiek ierobežotas iespējas pārrobežas gadījumos cīnīties ar šo problēmu.²¹

Jānorāda, ka fiktīvo laulību gadījumi, neskatoties uz izstrādātajiem kritērijiem, nav viegli pierādāmi un argumentējami.

²⁰ Publicēts: Oficiālais Vēstnesis, Nr.382, 16.12.1997.

²¹ Informācijas avots: Valsts policija.

Pierādījumu kopums

Pamatā ir pieņemts uzskatīt, ka laulība ir īsta un, ja institūcija atsaka personai izsniegt uzturēšanās atļauju, tad institūcijas pienākums ir pierādīt, ka laulība ir fiktīva, savukārt personas var iesniegt citus dokumentus un pierādījumus, lai apliecinātu, ka laulība ir noslēgta ar mērķi veidot ģimeni.

Latvijā laulības atzīšana par fiktīvu nav uzskatāma par vienkāršu procesuālā ceļā izšķiramu jautājumu, tā kā to iespējams uzskatīt par iejaukšanos ģimenes dzīvē.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes lēmumi par atteikumu piešķirt uzturēšanās atļauju, pamatojoties uz aizdomām par to, ka noslēgtā laulība ir fiktīva, vairumā gadījumu tiek pārsūdzēti tiesā. Savukārt tiesu praksē primāri pieņemts uzskatīt, ka laulība nav uzskatāma par fiktīvu, lai secinātu, ka laulība ir fiktīva, nepieciešami apstiprināti pierādījumi, tādejādi ievērojot personas tiesības uz ģimenes dzīvi un cilvēktiesības. Tiesa uzskata, lai pilnībā novērtētu, vai laulība ir fiktīva, jāsniedz laulātajiem iespēja īstenot kopdzīvi, piešķirot uzturēšanās atļauju. Lai gan Imigrācijas likums nosaka, ka uzturēšanās atļauja ir anulējama, ja laulātie nedzīvo kopā vai arī tiem nav kopīga māsaimniecība, kompetentām iestādēm ir grūti pierādīt šo faktu un līdz ar to arī anulēt trešās valsts pilsonim izsniegto uzturēšanās atļauju.

Atbildība un sankcijas

Šobrīd Latvijas normatīvajos aktos nav noteiktas sankcijas personām par fiktīvo laulību organizēšanu vai dalību tajās. Sods ir piemērojams gadījumos, kad līdzās fiktīvo laulību noslēgšanai noziegumā saskatāmas citu noziedzīgu nodarījumu pazīmes, piemēram, cilvēku tirdzniecība.

Šobrīd Krimināllikums paredz sodu par apzinātu personas nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā, savukārt, lai precizētu minētās normas, ir izstrādāts likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā”²². Minētais likumprojekts paredz sankcijas arī gadījumos, kad persona ļaunprātīgi ir nodrošinājusi iespēju iegūt likumīgas tiesības uzturēties ne tikai Latvijas Republikā, bet arī citā ES dalībvalstī, EEK zonas valstī vai Šveices Konfederācijā.

Lēmuma apstrīdēšanas kārtība

Imigrācijas likums nosaka, ka uzaicinātajam vai ārzemniekam, kuram saskaņā ar Ministru kabineta noteikumiem nav nepieciešams izsaukums uzturēšanās atļaujas

²² Likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā”. – Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> – [sk. 22.02.2012.]

pieprasīšanai, ir tiesības apstrīdēt lēmumu par uzturēšanās atļaujas izsniegšanas vai reģistrēšanas atteikumu vai uzturēšanās atļaujas anulēšanu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšniekam 30 dienu laikā pēc šā lēmuma spēkā stāšanās dienas.

Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka lēmumu par uzturēšanās atļaujas izsniegšanas vai reģistrēšanas atteikumu vai uzturēšanās atļaujas anulēšanu ir tiesības pārsūdzēt administratīvajā tiesā. Šis nosacījums attiecas arī uz personām, kuru uzturēšanās atļaujas pieteikums noraidīts sakarā ar to, ka noslēgtā laulība ir fiktīva.

Tā kā Latvijā pastāv trīspakāpju tiesu sistēma, pirmajā instancē pieņemto lēmumu par uzturēšanās atļaujas neizsniegšanu vai izsniegtās uzturēšanās atļaujas anulēšanu iespējams pārsūdzēt pirmajā līmenī – rajonu (pilsētu) tiesā, otrajā līmenī – apgabaltiesā un trešajā līmenī – Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamentā.

Iemesli un motivācija

Galvenais Latvijas pilsoņu iesaistes fiktīvajās laulībās motīvs ir materiālā ieinteresētība, tomēr atsevišķos gadījumos laulība slēgta ar mērķi palīdzēt trešās valsts pilsonim iegūt uzturēšanās atļauju Latvijā draudzības vai radniecības motīvu dēļ. Piemērs: laulātais pāris, trešās valsts pilsoņi, kuri kādreiz dzīvojuši Latvijā, bet pēc tam emigrējuši, vēlējas atgriezties uz dzīvi Latvijā, bet Imigrācijas likumā reemigrācija nav paredzēta. Personas laulību šķīra un noslēdza jaunas laulības. Sieva – ar savu bijušo klasesbiedru (kuram, iespējams, tika nodota materiāla atlīdzība), bet vīrs – ar savas šķirtās sievas māti, kura vēlējas palīdzēt meitai un znotam atgriezties Latvijā.

Tā kā Latvijas pilsoņu iesaistīšanās fiktīvajās laulībās ir īpaši aktuāla problēma Īrijā, Latvijas vēstniecība Īrijā ir veikusi pētījumu „Latvijas pilsoņu – potenciālo fiktīvo laulību dalībnieku sociālais stāvoklis”, kurš veikts par laika periodu no 2010.gada septembra līdz 2011.gada 30.novembrim. Pētījumā apkopoti dati par 253 Latvijas pilsoņu sociālo stāvokli, kuri vērsušies vēstniecībā sakarā ar plānoto laulību kopš 2010.gada 2.septembra, kad Īrijas Dzimtsarakstu departaments ieviesa jaunas vadlīnijas dzimtsarakstu nodaļām, lai visas ārvalstnieku līgavas tiktu nosūtītas uz attiecīgo vēstniecību apliecināt dzimšanas apliecību.

Minētais pētījums liecina, ka Latvijas pilsones, kas vērsušās vēstniecībā galvenokārt ir gados jaunas, tostarp pilsones, kas dzemdējušas pirmo bērnu esot nepilngadīgas (4) vai kurām atņemtas aprūpes tiesības (13), vai kuras atstājušas

nepilngadīgos bērnus tuvinieku aprūpē Latvijā. Tāpat vēstniecībā vērsušās personas, kas atbrīvotas no aizbildņa gādības vai sociālās aprūpes iestādes (12), no daudz bērnu ģimenēm, pārsvarā no mazturīgām vai nelabvēlīgām ģimenēm. Novēroti arī gadījumi, kad laulībās iesaistās vienas ģimenes locekļi – māšas. Konstatēti 4 gadījumi, kad laulībās iesaistījušās personas ar izteiktām invaliditātes pazīmēm.²³

Tāpat personas, kas kļuvušas par fiktīvo laulību upuriem, atzinušas, ka spert šo soli likusi ne tikai nabadzība, bezdarbs dzimtenē un vēlme viegli nopelnīt, bet arī vārdos labvēlīgu savedēju iedrošinājums.²⁴

Kopumā cilvēku tirdzniecību veicina bezdarbs, vāja sabiedrības ekonomiskā un sociālā struktūra, izglītības iespēju trūkums, labākas dzīves vilinājums ārzemēs, vardarbība pret sievietēm un bērniem.²⁵

Biedrības „Patvērums „Drošā māja”” organizētās kampaņas laikā tika veikta aptauja par sabiedrības informētību par fiktīvo laulību jautājumu. Aptaujā piedalījās 1055 personas un apkopotā informācija liecina, ka personas vecumā no 19 līdz 35 gadiem ir visvairāk informētas par fiktīvo laulību riskiem un tai pat laikā šī vecuma grupa ir tā, kas visbiežāk iesaistās fiktīvo laulību slēgšanā.²⁶

Par trešo valstu pilsoņu motivāciju slēgt fiktīvas laulības pētījumi nav veikti. Pārsvarā gadījumu tas saistīts ar vēlmi apmesties uz dzīvi Latvijā, jo šeit dzīvo tuvi radnieki, bet Imigrācijas likums neparedz iespēju likumīgi nokārtot savu uzturēšanos šāda mērķa dēļ.

Starptautiskā sadarbība

Tā kā pilsoņu iesaistīšanās fiktīvajās laulībās ir aktuāla problēma visās Baltijas valstīs, regulāri notiek Baltijas Ministru padomes Migrācijas apakšgrupas sanāksmes, kuru laikā valstis apmainās arī ar labāko praksi šī jautājuma risināšanā.

Tāpat jautājumi par fiktīvo laulību problemātiku tiek apspriesti ES Tieslietu un iekšlietu ministru padomes sanāksmēs.

Jautājums par Latvijas pilsoņu iesaistīšanos fiktīvajās laulībās ir īpaši aktuāls Īrijā. Kompetentās iestādes Latvijā pievērš pastiprinātu uzmanību, lai uzlabotu sadarbību ar dažādiem radniecīgajiem dienestiem Īrijā. Kopš 2010.gada 2.septembra izveidojusies veiksmīga sadarbība ar Īrijas Dzimtsarakstu departamentu, jo Īrijā tika

²³ Informācijas avots: Latvijas vēstniecība Īrijā.

²⁴ Lūse, L. Laulības bez nolūka izveidot ģimeni – arī Krimināllikumā. – Pieejams: <http://www.lvportals.lv/?menu=doc&id=225134> – [sk.22.02.2012.]

²⁵ Informācijas avots: Iekšlietu ministrija un biedrība „Patvērums „Drošā Māja””

²⁶ Sīkāka informācija par šo aptauju pieejama: <http://www.patverums-dm.lv/index.php?lang=lv&id=92>

ieviesta prasība, ka ārvalstniekiem, kuri vēlas noslēgt laulību Īrijā, nepieciešams apliecināt dokumentus savas izcelsmes valsts vēstniecībā.

Valsts policija katru mēnesi apkopo informāciju par personām, kas vervē Latvijas pilsoņus, lai tos iesaistītu fiktīvo laulību slēgšanā citās ES valstīs. Pēc informācijas apkopošanas Valsts policija ar EUROPOL, Ārlietu ministrijas Konsulārā departamenta vai Latvijas diplomātisko un konsulāro amatpersonu starpniecību informē kompetentās iestādes attiecīgajā valstī. Veiksmīga sadarbība ir izveidojusies ar Lielbritāniju un Kipru, kas informē Valsts policiju par aizturētajiem un sodītajiem Latvijas pilsoņiem.

Tāpat būtiska ir Valsts policijas dalība EUROPOL sanāksmēs, kuras ietvaros Valsts policijas pārstāvji vērš uzmanību uz fiktīvo laulību problemātiku, kā arī apgūst citu dalībvalstu pieredzi šajā jomā.²⁷

Statistika

Pirmreizējās termiņuzturēšanās atļaujas sakarā ar noslēgto laulību Latvijā visvairāk katru gadu tiek izsniegtas trešo valstu pilsoņiem, kas ir Latvijas pilsoņu vai Latvijas nepilsoņu laulātie (skat. Tabulu Nr.1). Retāk uzturēšanās atļaujas tiek izsniegtas ārzemnieku, kas ieguvuši likumīgas tiesības uzturēties Latvijā, laulātajiem.

Tabula Nr.1
Kopējais pirmreizēji izsniegto termiņuzturēšanās atļauju skaits, kas izsniegtas trešo valstu pilsoņiem sakarā ar noslēgto laulību, 2007-2011

Gads	2007	2008	2009	2010	2011
Latvijas pilsoņa laulātajiem	370	343	226	234	299
Latvijas nepilsoņu laulātajiem	98	102	59	49	48
Ārzemnieku* laulātajiem	17	13	9	16	20
Kopā	485	458	294	299	367

Informācijas avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

*trešo valstu pilsoņi un Savienības pilsoņi.

Tāpat statistikas dati liecina, ka visbiežāk pirmreizējās termiņuzturēšanās atļaujas tiek izsniegtas laulātajiem, kas ir Krievijas, Ukrainas, Baltkrievijas, Izraēlas, Turcijas, Moldovas un Gruzijas pilsoņi (skat. Tabulu Nr.2).

Latvijā kopumā vērtējot migrācijas procesus, jāsecina, ka visbiežāk Latvijā ieceļo trešo valstu pilsoņi no bijušajām PSRS valstīm. Aktīva imigrācija no Krievijas,

²⁷ Informācijas avots: Valsts policija.

Ukrainas un Baltkrievijas ir izskaidrojama ar to, ka kopš PSRS sabrukuma Latviju ar bijušajām PSRS valstīm joprojām saista ekonomiski, vēsturiski un sociālie faktori.

Tabula Nr.2
Trešo valstu pilsoņu skaits, kam izsniegta pirmreizējā termiņuzturēšanās atļauja sakarā ar noslēgto laulību, pēc valstiskās piederības, 2007-2011

Valstiskā piederība	2007	Valstiskā piederība	2008	Valstiskā piederība	2009	Valstiskā piederība	2010	Valstiskā piederība	2011
Krievija	192	Krievija	181	Krievija	111	Krievija	124	Krievija	171
Ukraina	94	Ukraina	102	Ukraina	80	Ukraina	59	Ukraina	51
Baltkrievija	51	Baltkrievija	53	Baltkrievija	35	Baltkrievija	18	Baltkrievija	34
Izraēla	19	Turcija	16	Turcija	9	Izraēla	12	ASV	14
Turcija	16	Moldova	16	Moldova	10	Moldova	11	Gruzija	13

Informācijas avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Kopumā vērtējot fiktīvo laulību fenomenu nelegālās migrācijas kontekstā, jāsecina, ka, tā kā Latvija nav nelegālo imigrantu mērķa valsts, Latvija par tādu nav uzskatāma arī fiktīvi noslēgto laulību gadījumos.

Nelielais anulēto termiņuzturēšanās atļauju skaits (skat. Tabulu Nr.3), pastāvot aizdomām par noslēgtu fiktīvu laulību, ir izskaidrojams ar to, ka pārsvarā trešo valstu pilsoņi, kas noslēguši fiktīvu laulību ar Latvijas pilsonēm vai Latvijas nepilsonēm, izvēlas par patstāvīgo dzīvesvietu citu ES dalībvalsti un līdz ar to likumīgas uzturēšanās tiesības pieprasa citā ES dalībvalstī.

Tabula Nr.3
Kopējais anulēto termiņuzturēšanās atļauju skaits, pamatojoties uz noslēgto fiktīvu laulību, 2009-2011

Gads	2009	2010	2011
Kopā	6	5	5

Informācijas avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Problēmas aktualitāti Latvijā raksturo Valsts robežsardzes veikto pārbaužu skaits dzīvesvietās (skat. Tabulu Nr.4), kas tiek veiktas, lai konstatētu, vai laulība ir vai nav fiktīva.

Lai gan Valsts robežsardzes veikto pārbaužu skaits, lai konstatētu, vai pastāv fiktīva laulība, liecina, ka tās tiek veiktas regulāri, tomēr konstatēto pārkāpumu skaits ir mazs. Nelielais konstatēto pārkāpumu skaits izskaidrojams ar to, ka veikto pārbaužu skaitā iekļautas arī atkārtotas pārbaudes, kas tiek veiktas, jo personas nav izdevies sastapt mājās. Tas izskaidrojams ar to, ka personu patstāvīgā dzīvesvieta ir ārpus

Latvijas. Atkārtoto pārbaužu skaitā ietilpst arī gadījumi, kad viena apsekojuma laikā nav iespējams iegūt nepieciešamo pierādījumu kopumu, kas liecinātu, ka laulība ir vai nav fiktīva un pārbaudi nepieciešams veikt atkārtoti.

Tabula Nr.4
Valsts robežsardzes veikto pārbaužu skaits, 2009-2011

Gads	2009	2010	2011
Veikto pārbaužu skaits	301	295	305
Konstatētie pārkāpumi	9	21	37

Informācijas avots: Valsts robežsardze.

Latvijā pārsvarā konstatēti fiktīvo laulību gadījumi, kur iesaistīti trešo valstu pilsoņi no bijušajām PSRS valstīm. Minētā tendence izskaidrojama ar to, ka vēsturisku faktoru ietekmē Latvijā likumīgi uzturas trešo valstu pilsoņu draugi un radnieki. Latvijas pilsoņi un Latvijas nepilsoņi ir gatavi palīdzēt saviem radiem, draugiem vai paziņām no trešajām valstīm nodrošināt iespēju iegūt likumīgas tiesības uzturēties Latvijā. Retos gadījumos uzturēšanās atļaujas sakarā ar fiktīvās laulības noslēgšanu anulētas Dienvidāfrikas, Pakistānas, ASV un Turcijas pilsoņiem (skat. Tabulu Nr.5).

Tabula Nr.5
Trešo valstu pilsoņi, kuriem anulēta termiņuzturēšanās atļauja, pamatojoties uz noslēgto fiktīvo laulību, pēc valstiskās piederības, 2009-2011

Valstiskā piederība	2009	2010	2011
Krievija	2	2	1
Gruzija	3	-	1
Armēnija	1	2	-
Ukraina	-	1	-
ASV	-	-	1
Pakistāna	-	-	1
Turcija	-	-	1
Dienvidāfrika	-	-	1

Informācijas avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde.

Latvijā līdz šim nav anulētas uzturēšanās atļaujas sakarā ar aizdomām par fiktīvās laulības vai fiktīvo partnerattiecību reģistrēšanu Savienības pilsoņu ģimenes locekļiem vai tādu Latvijas pilsoņu, kuri izmantojuši tiesības uz brīvu personu pārvietošanos, ģimenes locekļiem.

II. VECĀKU STATUSA VILTUS REĢISTRĒŠANA

Izpētes darba kontekstā tiek apskatīts jautājums par viltus vecāku statusa reģistrēšanu ar nolūku izmantot ģimenes apvienošanās priekšrocības. Jāatzīmē, ka līdz šim Latvija nav saskārusies ar šādiem gadījumiem, līdz ar to arī nav izstrādātas procedūras un cita veida sankcijas pret šāda veida uzturēšanās un ieceļošanas normu pārkāpumiem, kā arī netiek veikti preventīvie pasākumi, kas mazinātu viltus vecāku statusa reģistrēšanas gadījumus. Līdz šim Latvijas kompetentās institūcijas nav sadarbojušās ar ES vai trešo valstu radniecīgajiem dienestiem, lai apkarotu viltus vecāku statusa reģistrēšanu.

Neskatoties uz to, Latvijas normatīvajos aktos ir noteikts, kas ir māte un kas ir tēvs. Tā par bērna māti atzīstama sieviete, kas bērnu dzemdējusi, un to apstiprina ārsta izziņa, savukārt par bērna tēvu uzskatāms sievietes laulātais, ja bērns piedzimis laulības laikā vai ne vēlāk kā 306.dienā pēc tās izbeigšanās (paternitātes pieņemums), pretējā gadījumā bērna izcelšanos no tēva pamato ar paternitātes brīvprātīgu atzīšanu vai tās noteikšanu tiesas ceļā.

Ja paternitāte tiek pieteikta labprātīgi, tā netiek apšaubīta, pretējā gadījumā paternitāte vai maternitāte tiek noteikta tiesas ceļā. Normatīvie akti, kas regulē uzturēšanās atļauju izsniegšanu un anulēšanu, nenosaka atbildīgajām institūcijām apšaubīt paternitāti vai maternitāti, savukārt tiesības ir apšaubīt izsniegto dokumentu īstenumu, kā arī patiesu ziņu sniegšanu. Tādējādi Imigrācijas likums un Ministru kabineta noteikumi Nr.675 paredz iespēju anulēt izsniegto uzturēšanās atļauju vai atteikt uzturēšanās atļaujas izsniegšanu, ja uzturēšanās atļaujas saņemšanai sniegta nepatiesa informācija.

Par iesniegtu dokumentu izskatīšanu, arī tādu, kas saistīti ar viltus paternitātes vai maternitātes reģistrēšanu, ir atbildīgas tās pašas iestādes, kas fiktīvo laulību konstatēšanas gadījumos, cik tālu tas attiecas uz uzturēšanās atļaujas izsniegšanu.

SECINĀJUMI

Kopumā vērtējot situāciju fiktīvo laulību jomā, jāsecina, ka tiesības uz ģimenes apvienošanas ir vienas no pamattiesībām, kuru ierobežošana pieļaujama tikai atsevišķos gadījumos un tikai tad, ja ir iespējams pilnībā pierādīt, ka personas ir ļaunprātīgi izmantojušas savas tiesības, lai apietu imigrācijas nosacījumus.

Ievērojot to, ka laulības ir institūts, kas attiecas uz personas privāto dzīvi, arī fiktīvo laulību fakta konstatēšana un pārbaužu veikšana ir ļoti sensitīva un balansē uz privātās dzīves neaizskaramības principa pārkāpšanas robežas, līdz ar to ne tikai uzturēšanās tiesību atteikumam, bet pat pārbaužu ierosināšanai ir nepieciešams pietiekams pamats, valsts institūcijām balstoties uz noteiktiem iepriekšējiem pierādījumiem.

Pierādījumu iegūšana par noslēgtajām fiktīvajām laulībām ir saistīta arī ar zināmu iejaukšanos personas privātajā dzīvē un, lai gan ir noteikti pierādījumu veidi, par migrāciju atbildīgajām institūcijām tie nav pieejami un iegūstami, piemēram, personu bankas kontu pārbaude nolūkā secināt, vai par laulību noslēgšanu nav maksāti naudas līdzekļi. Arī personu pārbaude dzīvesvietā, it īpaši gadījumos, kad fiktīvo laulību fakts turpmākajā pārbaudes laikā netiek apstiprināts, izsauc personu neapmierinātību ar pārmērīgu iejaukšanos viņu privātajā dzīvē.

Tiesas, izvērtējot pušu iesniegtos pierādījumus par laulības īstumu, nereti pieņem personām labvēlīgu spriedumu, bet tajā pašā laikā tiesneši nespēj sniegt adekvātu skaidrojumu tam, kādi pierādījumi migrācijas iestādēm jāiesniedz, lai fiktīvo laulību faktu varētu uzskatīt par pierādītu.

Latvijā par migrāciju atbildīgo iestāžu galvenais arguments, kādēļ laulības uzskatāmas par fiktīvām – kopdzīves, kopīgas mājsaimniecības neesamība – nav uzskatāms par pietiekamu, lai nešaubīgi varētu pierādīt laulības fiktīvo raksturu.

Savienības pilsoņu ģimenes locekļiem – trešo valstu pilsoņiem – pirmreizēji ieceļojot ES valstu teritorijā saskaņā ar direktīvā 2004/38/EK noteiktajām normām, ieceļošana un uzturēšanās ES valstu teritorijā ir pārāk atvieglota. Šai ieceļošanai būtu jānorisinās saskaņā ar nacionālajiem normatīvajiem aktiem un būtu jābūt pakļautai rūpīgākai pārbaudei.

Kritiski jāvērtē arguments, ka rūpīgāka pārbaude ierobežotu Savienības pilsoņu tiesības uz brīvu pārvietošanos, jo jebkurā gadījumā, ja Savienības pilsonis vēlas apvienoties ar savu ģimenes locekli un šis ģimenes loceklis pirmreizēji ieceļo

ES teritorijā, nav saprotams, kādēļ tikai fakts, ka viņa sponsors – Savienības pilsonis – izmanto tiesības uz brīvu personu pārvietošanos, atvieglo šī trešā valsts pilsoņa ieceļošanas nosacījumus.

Šāds regulējums pats par sevi vedina apiet nacionālos nosacījumus, fiktīvi izmantojot tiesības uz brīvu pārvietošanos, jo šādā veidā trešās valsts pilsoņa uzņemšanai nevar izvirzīt gandrīz nekādas prasības. Savienības pilsoņa ģimenes locekļa pirmreizējās ieceļošanas pārbaude būtu jāpadara neatkarīga no Savienības pilsoņa brīvas pārvietošanās tiesību izmantošanas.

Tāpat līdz ar tiesībām brīvi pārvietoties ES telpā, jebkuras ES dalībvalsts pilsonim daudz vienkāršāk realizēt fiktīvo laulību pārkāpumu citā ES dalībvalstī, respektīvi, vienā valstī tiek noslēgtas laulības, citā tiek pieprasīta uzturēšanās atļauja un vēl nākamā tiek izvēlēta par personu pastāvīgo dzīvesvietu.

Minētā pārkāpuma attīstības gaita apgrūtina lietas izmeklēšanu un par vienu no galvenajiem faktoriem lietas sekmīgai atrisināšanai nosaka valstu savstarpējo sadarbību un vienotu kritēriju izstrādi attiecībā uz nozieguma kriminalizāciju visās dalībvalstīs, lai būtu iespējams personai piemērot sodu, neatkarīgi no tā, kur pārkāpums veikts.

Latvijā īpaši būtiski vērtējama sadarbības attīstība ar kompetentajām iestādēm Īrijā, tā kā pēdējo gadu laikā Latvijas pilsones tiek vervētas Latvijā, lai dotos slēgt fiktīvās laulības lielākoties tieši uz Īriju.

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

Avoti:

1. Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 29.aprīļa direktīva 2004/38/EK par Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr.1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK. – Oficiālais Vēstnesis, L 158, 30.04.2004.
2. Imigrācijas likums. – Latvijas Vēstnesis, Nr.169, 20.11.2002. – [stājās spēkā 01.05.2003.]
3. Likumprojekts „Grozījumi Civillikumā”. – Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/58DDCD69C293BEA3C225793D004D5304?OpenDocument> – [sk.23.02.2012.]
4. Likumprojekts „Grozījumi Krimināllikumā”. – Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/saeimalivs11.nsf/0/F8EAF0BB07FCB67AC225793300488419?OpenDocument> – [sk. 22.02.2012.]
5. Likums „Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības”. – Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90223> – [sk.23.02.2012.]
6. Likums „Latvijas Republikas Satversme”. – Latvijas Vēstnesis, Nr.43, 01.07.1993. – [stājās spēkā 07.11.1922.]
7. Likums „Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”. – Latvijas Vēstnesis, Nr.63, 25.04.1995. – [stājās spēkā 09.05.1995.]
8. Ministru kabineta 2011.gada 30.augusta noteikumi Nr.675 „Kārtība, kādā Savienības pilsoņi un viņu ģimenes locekļi ieceļo un uzturas Latvijā Republikā”. – Latvijas Vēstnesis, Nr.141, 07.09.2011. – [stājās spēkā 08.09.2011.]
9. Padomes 1997.gada 4.decembra Rezolūcijā par pasākumiem fiktīvu laulību apkarošanai. – Oficiālais Vēstnesis, Nr.382, 16.12.1997.
10. Padomes 2008.gada 14.maija lēmums Nr.2008/381/EK, ar ko izveido Eiropas migrācijas tīklu. – Oficiālais Vēstnesis, L 131, 21.05.2008.

Literatūra:

11. Lūse, L. Laulības bez nolūka izveidot ģimeni – arī Krimināllikumā. – Pieejams: <http://www.lvportals.lv/?menu=doc&id=225134> – [sk.22.02.2012.]